

KOSARA BOKŠAN

U Beogradu gde ulazi u svet umetnosti Kosara Bokšan (1925-2009) završava, iznenada svoj put. Ali, Beogradu ostavlja svoj celokupan opus. Na Dorćolu, delo kom je u potpunosti posvetila svoj život nastavlja da traje. U Mihizovoj ulici u Fondaciji Kosara Bokšan – Petar Omčikus sabrana je životna i umetnička avantura dva značajna stvaraoca, dva nerazdvojna životna saputnika. Tako je Kosin pariski atelje postao Fondacija – „krov nad glavom“ slikama koje su nastajale bezmalo sedam decenija u Beogradu, u Zadru, u Ritopeku, na Korčuli, u Parizu, ponajviše. Gde god da su nastajale one su se najčešće rađale na obalama Jadrana, na moru odakle su „pupili“ otoci, otočići, škoji – žene planine, odatle su duvali vetrovi koji su savijali čemprese, odatle je – sa pramca barke koja plovi ka sunčevoj lopti na zalasku - uzletao Ikar... i padao.

I, još pre toga salaši stričeva i tetaka, osvajanje slobode, beg od krutog kućnog odgoja. Polja, stogovi, kukuruzi koje će potom prepoznavati i u Ritopeku. Priroda jednako sloboda. Od te duboko etičke potrebe i zahteva za slobodom – od tog zahteva počinje biće Kosine slike. Jer, plemstvo duha ne može biti bez slobode. Potonje će godine pokazati da Bokšanova nije zalutala na stranputicu, da je uvek prepoznavala da potrošačka kultura u kojoj se zatekla ljudima ništa ne daje, već im samo uzima.

Vaspitavanu u porodici gde je bio duboko ukorenjen građanski ponos, nju u vreme sazrevanja i donošenja životnih odluka dočekuje rat. Oslobođenje. Na vrhu Miročke ulice u kojoj je živela leševi ubijenih okupatora, improvizovano groblje na Malom Tašmajdanu.

U vazduhu lebdi novo, neizvesno osećanje života. Ništa nije kao pre - ruše se etičke i estetske dogme.

Turbulentna 1944. Kosa, zamenjuje večernju školu Mladen Josića odlascima na časove slikanja u atelje Zore Petrović, a sledeće godine upisuje Akademiju likovnih umetnosti u klasi Ivana Tabakovića. Tu je rođena samosvest i hrabrost koja će biti nedvosmisleno definisana 1947. napuštanjem Akademije i odlaskom u Zadar.

Školu, „izraz jednog sveta koji je imao svoj centar, i u kome se čovek zato nije mogao osećati izgubljenim“ Kosara Bokšan sa još šest kolega napušta. Školu menja za „pokret“ i na tom putu traganja ostaće ona u pokretu celog svog radnog veka. Lazar Trifunović detaljno analizira „zadarske komunare“ i važnija od njihovog slikarstva koje je „mladalačko ali nije početničko“ je upravo moralna odluka koja iz današnje perspektive spašava obraz naše

umetnosti i to „u najtežem trenutku, kad se starija generacija ve ćinom upustila u kompromise“.

Milo Milunović 1948. slika „Ustanak“, Petar Lubarda „Bombaše“. Na izložbama dominiraju partizanske i teme obnove. Partijski i umetni ćki ideolozi zatiću jezik moderne koji ima legitimitet izme ću dva rata i nazivaju ga formalizmom, dekadencijom, bezidejnošću. Odgovor na takvu situaciju u društvu je za sedmoro umetnika i još nekolicinu koja im se povremeno pridružuje – odlazak na Jadransku obalu, u Zadar, ali potom i Rijeku, Ulcinj. „Zadrani“ nisu prihvatili ideološku ulogu namenjenu umetnosti, bilo im je jasno da ona ne služi ukrašavanju života nego da sama po sebi stvara merila novih vrednosti. Na tom putu koji je odabrala i Bokšanova nema i nije bilo vraćanja.

I, onda Pariz: „Kosa i ja smo odlučili da odemo u Pariz na tri meseca i... ko zna koliko godina“, seća se Petar Omćikus. Bezmao šest decenija. Na izvoru velikog susreta kultura i težnjom za sopstvenom stvarala ćkom emancipacijom te 1952. Bokšanova i Omćikus moraju da rešavaju i egzistencijalne probleme.

Stvaralaštvo Kosare Bokšan od samih početaka pratili su naši najzna ćajnji istoričari i teoretćari umetnost. O njenom delu, i to će biti sabrano u Fondaciji, pisali su inostrani eksperti, književnici. Još 1952. Miodrag B. Protić, a povodom njene izložbe, ukazuje na znaćaj umetnice. Pavle Vasić, Stojan Ćelić, Lazar Trifunović, ali i Grga Gamulin, Vladimir Maleković... Detaljnom studijom u monografskom katalogu povodom retrospektivne izložbe Kosare Bokšan u beogradskom Muzeju savremene umetnosti 2001, Jerko Denegri će poštovaoca Kosinog dela provesti kroz transformacije u njenom stvaralaštvu „od pojavnog do simbolićnog“.

Možemo „deliti“ opus Kosare Bokšan na realizam, potom apstrakciju, enformel, „nova figuracija“, možemo tražiti mitske simbole... I, na ći ćemo sve to ali prepoznaćemo istu ruku, istu hrabru ženu, slikara koji jasno delom poručuje: „biti svoj i nezavisan“.

Ali, ako hoćemo da prepoznamo celovitost i doslednost u njenom opusu možemo da u „Ulcinju“ iz 1950, u donje dve tre ćine slike prepoznamo i apstraktnu sliku i uvod u enformel („Enformel I“, 1955.) jer „ubrzan i gotovo gestualni postupak slikanja“ ćemo naći i na „Kukuruzima“ iz 1961. i „Predelu“ 1964, na „Stogovima“ iz 2000. godine ali i na njenim poslednjim slikama „Bugenvilijama“, „Svetoj zemlji“ odnosno „Kosovskim božurima“... Prepoznavaćemo stalno taj temperamentni, ekspresivni, energićni potez rođen u ljubavi ruke i ćetke, u bratstvu materije i prosrora – na putu od stvari ka odnosima i znaćenjima.

Kosa Bokšan je morala da slika. To je bio stav. Bez kalulisanja, mistifikovanja i(li) odgonetavanja produženog značenja slike u njenom imenu. Najčešće slikama i nije davala nazive – one su bile to što jesu same po sebi. Ona je kroz decenije svog stvaralaštva stalno žurila do dopre do neke zamišljene idealne slike: slikala je na sargiji, na finom platnu, na dobro i loše prepariranim podlogama, na kartonu. Sa nekih se zbog te žurbe i straha da se neće stići sve reći što je nužno boje već krune. I, mada niked glasno nije izgovorila ono što je Tomas Man rekao za svoje knjige: „Sudite o tome kako hoćete i morate, ali one su uvek bile dobre partiture“ – Kosara Bokšan je čvrsto stajala na liniji obrane svog dela.

Savo Popović